

■ مفاهیم نقد فیلم

■ مجید اسلامی

■ نشر نی، ۱۳۸۲

کتاب حاضر که تحت عنوان مفاهیم نقد فیلم به چاپ رسیده، صفحاتی است از مجله فیلم که از سال ۱۳۷۳ به مباحث تئوریک جدید سینمایی اختصاص داشت. صفحاتی که قصد داشت با تکیه بر آثار نویسندگان نئوفرمالیست درباره مفهوم فرم و فرم‌روایی در سینمای داستانی به طرح تعاریفی پردازد که برای نویسندگان و خوانندگان قابل استناد باشد. در فاصله‌ی شماره ۱۷۳ تا ۲۱۳ مجله فیلم، مباحث عمدتاً تشکیل شده بودند از بخش‌هایی از کتاب هنر فیلم نوشته بردول و کریستین تامپسن، همراه با چند نقد نمونه‌ای از همین کتاب و یادداشت‌های کوتاهی که توسط نگارنده یا اشخاص دیگری همچون هوشنگ گل‌مکانی و ملک منصور اقصی در توضیح این مباحث ارائه می‌گردید. با تعطیلی صفحات در سال ۱۳۷۶ و یک سال وقفه، مجدداً در صفحات دیگری تحت عنوان «اگراندیسمان» و «شکستن امواج» تلاش شد نقدهایی درباره فیلم‌های ایرانی و خارجی نوشته شود که متکی بر همین تئوری‌ها و تعاریفی باشد که در صفحات «مفاهیم نقد فیلم» مطرح گردیده بود.

نویسنده با بیان این نکته اشاره می‌کند که ایده‌ی کتاب حاضر را از کتاب شکستن حفاظ‌شیشه‌ای اثر تامپسن گرفته است، چرا که او در کتابش که درباره‌ی مقوله‌ی تحلیل فیلم به شیوه نئوفرمالیستی است، پنجاه صفحه‌ای را به توضیح مفهوم نئوفرمالیسم و روش‌های علمی این رویکرد و در مواجهه با فیلم‌ها و تفاوت‌های آن با شیوه‌های دیگر تحلیل فیلم اختصاص داده و فصل‌های جداگانه‌ای نیز از یازده فیلم مختلف را با این رویکرد تحلیل کرده است.

در این اثر نویسنده تلاش کرده بین ایده‌ی چاپ‌پیوسته و متمرکز بخش‌های تئوریک هنر فیلم و نقدهایی که به این شیوه نوشته است از یک طرف و دغدغه‌ی ترجمه کتاب شکستن حفاظ‌شیشه‌ای نوعی آشتی برقرار کند. در واقع ساختار بخش عمده‌ی کتاب (کتاب اول) تا حدودی شبیه کتاب تامپسن است و همچون کتاب او به مقوله‌ی نئوفرمالیسم ارتباط پیدا می‌کند.

در بخش اول کتاب که به تئوری پرداخته است، متشکل از مقدمه کتاب تامپسن است که برای اولین بار به فارسی در آمده و بخش‌های تئوریک مربوط به «فرم» و «فرم‌روایی» و بخش دوم کتاب نیز دربرگیرنده‌ی نقدهایی است از کتاب هنر فیلم مربوط به چند فیلم شاخص و آشنا از فیلمسازان در ایران شناخته شده و یک فصل از کتاب تامپسن که به تحلیل دزد دوچرخه پرداخته است.

بخش سوم نقدهای تألیفی مجید اسلامی است که به روش نئوفرمالیستی نوشته شده است. به گفته نویسنده این ساختار جهت دستیابی به یک هدف آموزشی است، تا خواننده با مفهوم رویکرد نئوفرمالیستی و روش‌های متنوع برخوردار با فیلم‌ها آشنایی بیشتری پیدا کند.

نویسنده توانسته است این بخش‌های مستقل را که در مجله هنر فیلم چاپ شده بودند، به شکلی تازه و منسجم و متفاوت از شکل اولیه‌شان در کتاب اصلی از نو کنار هم قرار دهد و یک هویت یکپارچه‌ای را به وجود آورد. در بخشی از پیش‌گفتار کتاب آمده است:

«این کتاب برای نگارنده جمع‌بندی یک دوران کاری است؛ که در آن می‌کوشیدم چشم‌انداز تازه‌ای را نسبت به مقوله تحلیل فیلم «به طیف علاقه‌مندان جدی سینما نشان دهم. شیوه تحلیل نئوفرمالیستی، با توجهی که به جزئیات و تکنیک‌های سینمایی نشان می‌دهد و اهمیتی که برای فرم قائل است به نظرم می‌توانست (و می‌تواند) در فضای ادبیات سینمایی ایران تا حدی ضعف‌های برخورد تماتیک «صرف» را (که همچنان گرایش غالب نقدنویسی در ایران است)، به نمایش بگذارد.

کتاب دوم نیز جدا از مفهوم نئوفرمالیسم در دو بخش ارائه شده که بخش اول به مقالات تألیفی درباره‌ی چهار فیلمساز و یک بازیگر شاخص می‌پردازد و بخش دوم نیز مقالاتی است که اغلب برای بخش مفاهیم نقد فیلم ترجمه شده و به فیلم، فیلمساز، یا موضوعی خاص می‌پردازد.

مقالات در عین تأثیر از جنبش نئوفرمالیسم، همگی در چارچوب‌هایی ژورنالیستی نوشته شده و از بحث‌های صرفاً سینمایی به وقایع تاریخ سینما و حتی بحث‌های اجتماعی کشیده می‌شوند.

کتاب اول تحت عناوین تئوری، نقدهای نمونه، نقدهای تألیفی و کتاب دوم نیز به مباحثی تحت عنوان پنج چهره، و مقالات پراکنده پرداخته است.